

Dreveničiarske jubileum alebo o jednom z medzníkov na domácej pôde

V máji 1977 vznikla Sekcia pre ochranu ľudovej architektúry a jej zázemia (ďalej Sekcia) pri Slovenskom zväze ochrancov prírody a krajiny (SZOPK), ktorá sa o tri roky neskôr stala súčasťou Základnej organizácie SZOPK číslo 6. Predchádzalo tomu niekoľko rokov teoretickej i praktickej prípravy jej zakladajúcich členov vo sfére opráv a využívania opustených ľudových stavieb, najmä drevených (odtiaľ pracovný názov dreveniári – pozn. aut.). O najdôležitejších dreveniarskych aktivitách sa v minulosti písalo pomerne často, takže len stručne pripomeniem niektoré z nich.

Senníky, salaše a bačovy ako núdzové turistické útlne

Túto aktivitu vyprovokovala okrem iného kolektivizácia poľno-

hospodárstva v horských a podhorských obciach, kde dovtedy prevažovalo salašníctvo a senníkové hospodárenie. Akcie s uvedeným názvom organizovala Sekcia v období 1982 – 1992 každoročne formou romantických týždňových letných brigádnických táborov. Vytýpané malé horské ľudové stavby sa mali opravovať a využívať v spolupráci s vtedajším Zväzom turistiky, ktorý však, po nádejnom začiatku, neprejavil dostatok odhodlania a pružnosti pustiť sa po nevyšliapaných chodníčkoch zabezpečenia takejto formy núdzového prístrešku pre turistov, spojenej so záchranou kultúrneho dedičstva. Opravou a údržbou drobných horských hospodárskych stavieb sa členovia Sekcie zaoberali najmä v Nízkych Tatrách, Západných Tatrách, Liptovskej kotline, Veľkej Fat-

re, na Poľane, v Slovenských Beskydách, Slovenskom rudohorí, Levočských vrchoch, Kysuckých vrchoch a v Chočských vrchoch.

Týždne ochrany ľudovej architektúry

V tom istom čase začala Sekcia organizovať aj každoročné Týždne ochrany ľudovej architektúry. Popri propagácii nekonzumných foriem rekreácie bola praktickým ochrannárskym zámerom podujatia rekonštrukcia a obnova pustnícich, ba padajúcich hodnotných objektov a súborov ľudovej architektúry, najmä na území jestvujúcich či navrhovaných pamiatkových rezervácií a pamiatkových zón (napr. osada Podšíp, laz Kokávka nad Muránskou Zdychavou, Vlkolínec, Osturňa, Bryzgalky a Michalcovci na Kysuciach, Veľké Borové, Oblazy v Kvačianskej doline, hriňovské a klenovské lazy a i.). Obnova stavieb bývala tiež spojená s údržbou a regeneráciou okolitej krajiny. Okrem týchto prvoradých pracovných cieľov malo toto podujatie aj poznávacie poslanie (rozširovanie geograficko-etnografických poznatkov), inštruktážne poslanie (zaučanie nových adeptov do rekonštrukčných postupov, ľudových remesiel a organizačno-právnych záležitostí), spoločenské poslanie (vzájomné informovanie a zblížovanie sa aktérov, ako aj spoznávanie svojráznych miestnych obyvateľov), ako aj spomínané poslanie rekreačné. Osobitnú pozornosť si zasluhuje výchovné poslanie týchto podujatí, veď značnú časť účastníkov každoročne tvorili aj deti.

Aktivity pri obnove a spoločenskom využití kultúrnej pamiatky – súboru ľudových technických stavieb a zariadení na vodný pohon na Oblazoch v Kvačianskej doline – prebiehajú od jesene 1980 dodnes a stali sa vari najznámejšími aktivitami Sekcie. Okrem samotnej

Rekonštrukcia hate pri mlyne v Kvačianskej doline r. 1985. Foto: M. Huba

rekonštrukcie areálu dvoch mlynov, jednej pily a okolitých hospodárskych a technických zariadení (najmä hate, náhony, komunikácie, terénne úpravy, rekultivácia, odstránenie odpadu) doslova holými rukami, pričom členovia Sekcie tu strávili veľa víkendov a nejednu dovolenku či prázdniny, prebiehajú tu strážne a lektorské služby. Tomu všetkému predchádzala príprava projektovej dokumentácie. Do tejto aktivity sa dosiaľ zapojilo viac ako tisíc prevažne mladých ľudí, ktorí sprostredkovali neopakovateľný estetický, kultúrny a vzdelávací zážitok okoloidúcim turistom, ktorých sa tu za ten čas vystriedali desaťtisíce.

Popri spomenutých najznámejších aktivitách Sekcie možno spomenúť záchranu sypární v obci Hubová, senníkov pod Kriváňom, vyhne v Záhorskej Bystrici či stredovekého domu č. 207 v Banskej Štiavnici, ako aj celý rad návrhov na vyhlásenie pamiatkových zón na záchranu súborov ľudovej architektúry v ich pôvodnom prostredí.

Po určitom útlme v prvej polovici 90. rokov možno v ostatných rokoch badať akúsi renesanciu záujmu o záchranu a využívanie ľudovej architektúry. Zakladateľov už čiastočne vystriedala ďalšia generácia dreveničiarov. Obnovila sa tradícia Týždňov ochrany ľudovej architektúry, aj keď v komornejšej podobe. Pracuje sa v Kvačianke, občas sa zapláta deravá strecha na senníku, salaši či sypárni. K dreveničiarskym koreňom sa prihlásili občianske združenia Návraty ku krajine, Hoblina i Pospolitosť harmonického života v Zaježovej, jedna z mála ochranných komunít, pre ktorú život a hospodárenie na lazoch nie je len víkendovou či prázdninovou záležitosťou, ale každodenným, snáď i celoživotným chlebičkom. Lesoochrannárske zoskupenie VLK opravilo skupinu senníkov nad Tichým Potokom. Obyvatelia Kvačian vytvorili nadá-

Spomienka na 30 rokov pôsobenia Sekcie pre ochranu ľudovej architektúry.
Foto: M. Pichová

ciu Oblazy. Celkovo pribúda chalupárov, či už v oblasti drevenej, hlinenej, alebo kamennej architektúry, ktorí svoje rekreačné objekty rekonštruujú v pôvodnom duchu. Dôležité je aj to, že na vidieku sa v oveľa väčšej miere začínajú používať tradičné materiály, najmä drevo. Nedávno vznikol pozoruhodný katalóg, obsahujúci projekty ľudových stavieb v pôvodnom regionálnom duchu od Jozefa Čahoja (Ľudová architektúra Slovenska 1 – 2, Projekty rodinných domov, rekonštrukcie chalúp, TINAMA, Bratislava, 2006).

Na druhej strane nemožno nespomenúť negatívne aktivity niektorých štátnych úradníkov – pamiatkarov, ktorí návrhmi na redukciu a rušenie ťažko vybojovaných pamiatkových zón ohrozujú, ba nepriamo likvidujú miestnu ľudovú architektúru, ako aj celkovo nedostatocný záujem väčšiny obcí i štátu o zachovanie a rozumné využitie ľudovej architektúry a jej okolia.

Z Koncepcie činnosti Sekcie, prijatej na ustanovujúcej schôdzi r. 1977: „*Ludové stavby v jednote so svo-*

jím prostredím predstavujú najvýraznejší, čiastočne dodnes dochovaný krajinotvorný prejav národnej kultúry. Nie sú len mŕtvou pamiatkou, ale aj živým príkladom toho, ako môžu človek a príroda žiť v symbióze a ako také predstavujú i naďalej zdroj poučenia a nepokojá pre súčasných projektantov. Existuje dostatok argumentov najrôznejšieho charakteru za záchranu ľudovej architektúry a navyše, nová, pomerne jednoduchá funkčná začlenenosť do súčasného života ju zvyhodňuje oproti iným, nemenej cenným, ľudovým či slohovým pamiatkam.

Svojou prostou úprimnosťou a štýlovou čistotou navonok i vo vnútri poskytuje ľudové obydlie podmienky na bezprostredný styk s prirodzeným svetom fundamentálnych hodnôt, predstavuje východisko na ceste za prírodou, za domovom. Býva situované spravidla na mieste, ktoré spĺňa úžitkové i estetické požiadavky tvorcu – empirika, praktického znalca daného prírodného prostredia. Tradičná súhra so zeleňou a prirodzený domorodý materiál zmiernujú prechod medzi ľudským výtvorom a prírodou. Ale i vzťahy k ostatným zložkám prostre-

dia sú zohľadnené pri stavbe tak, že ľudský zásah zväčša plne korešponduje s prostredím, neuberá mu na kvalitách, skôr dotvára.

Pri opravách a údržbe poskytuje rekreačne využívané ľudové obydlie možnosti veľmi aktívnej sebarealizácie, cez ktorú sa človek učí, kultivuje, vyžíva fyzicky a uplatňuje zručnosť v najrôznejších ľudových remeslách. Rekonštrukcia stavby by však mala viesť len k jej samotnému uchovaniu pri živote, a nie k zmenám jej pôvodného charakteru a vzhľadu. Sme toho názoru, že k ľudovej stavbe spravidla niet čo pridať, ani z nej čo uberať bez toho, aby sme neporušili jej presne formulovanú harmonickú podobu. Odpadá teda realizácia pretváraním, ale aj sebarealizácia ochranou takej hodnoty, s ktorou sme sa v určitej rovine stotožnili, má podľa nás svoj hlboký zmysel.

Takýto prístup má i ďalšie významy a výhody: čím menej sa budeme snažiť pripodobniť vonkajšiu i vnú-

tornú podobu rekreačného ľudového obydlia charakteru svojho trvalého bývania, tým väčšia bude naša nádej na skutočnú rekreáciu, relaxáciu. Jej pôsobenie závisí do značnej miery práve od stupňa kontrastnosti oproti životnej každodennosti. Neobklopujme sa preto, ak nemusíme, umelými materiálmi a zložitými mechanizmami nechajme doma. Dožičme priestor zmyslovému vnímaniu a zblížovaniu sa s jednoduchými, prirodzenými vecami, dumajme nad nimi a hľadajme súvislosti. Nezabúdajme na fyzickú námahu, ak sa nám jej v každodennom živote dostáva málo. Jednostranné tlaky na ľudskú psychiku sa nedajú odreaagovať len pasívnu nečinnosťou. Svet nie je nevyčerpateľný, a prostý, prirodzený a účelný svet ľudového obydlia je školou nenáročnosti na veci prebytočné...“

Mikuláš Huba

spoluzakladateľ a bývalý predseda Sekcie pre ochranu ľudovej architektúry pri SZOPK

novali na prejav solidarity s menšími úspešnými.

Michal Kaplan, bývalý tajemník pro otázky mezinárodného rozvoje Stále mise ČR při OECD v Paříži sepsal jakési desatero, proč rozvojovou pomoc poskytovat:

- morální důvody (solidarita)
- prevence konfliktů a terorismu
- předcházení nelegální migraci a organizovanému zločinu
- ochrana před degradací životního prostředí, šířením chorob apod.
- stabilní světová ekonomika a potenciální trhy
- uplatnění našich produktů a technologií
- příležitosti pro zaměstnanost a mladé lidi
- lepší diplomatické vztahy s partnerskými zeměmi
- prestiž a vliv na mezinárodní scéně
- šíření našich hodnot a kultury.

Mohli bychom ještě dodat zvyšování odborné a jazykové úrovně expertů vyjíždějících do zahraničí a některé další důvody. Snad je dobré si ještě říci, že existuje pomoc humanitární a pomoc (resp. spolupráce) rozvojová. Humanitární pomoc (v britském prostředí nazývaná krizová) zahrnuje aktivity, které představují bezprostřední reakci na humanitární krizi. Termín rozvojová pomoc/spolupráce se objevil po druhé světové válce jako výraz modernější formy humanitární tradice, jedná se o dlouhodobou aktivitu, která by měla měřitelným způsobem přispět ke zvýšení kvality života lidí v zemi příjemce.

Rozvojová pomoc v několika číslech

Abychom mohli poskytovat rozvojovou a humanitární pomoc kvalifikovaně, je třeba se věnovat také rozvojovému vzdělávání, výchově a osvětě. Dnes poskytuje ČR na rozvojovou spolupráci 3,5 mld. Kč ročně, což je 0,1 % HDP. Do r. 2010 bychom

Rozvojová studia na Univerzitě Palackého v Olomouci

Bývalé Československo poskytovalo ve 2. polovině 20. století rozvojovou pomoc, snad až ve výši jednoho procenta hrubého domácího produktu (HDP). Tato pomoc byla ovšem ideologicky podmíněná a zahrnovala i vojenskou pomoc. Na druhou stranu je jisté, že se realizovala celá řada projektů, které zemím přijímajícím pomoc výrazně pomohly.

Česká republika v první polovině 90. let 20. století, bohužel, žádnou významnou rozvojovou pomoc neposkytovala. Zpřetrhány také byly obchodní a jiné kontakty se ze-

měmi bývalého „tábora socialismu“, což se dnes pomalu a složitě napravuje. V březnu 1995 přijala vláda ČR usnesení o obnovení rozvojové pomoci, na r. 1996 bylo na tyto účely vyčleněno 700 mil. Kč, kterou se ani nepodařilo vyčerpat, nebyl dostatek realizátorů pomoci. Obnova rozvojové pomoci, resp. rozvojové spolupráce od r. 1995 nebyla náhodná. Od prosince 1995 jsme se totiž stali členy Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD), prestižního klubu třiceti nejrozvinutějších zemí, a bylo by trapné, kdybychom rezig-